

Ірина Жаровська

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри теорії та філософії права
Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”,
ORCID ID : <https://orcid.org/0000-0003-3821-8120>
irazhar@ukr.net

Павло Олійник

студент 4-го року навчання
Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету “Львівська політехніка” “Львівська політехніка”,
azon@gmail.com

ПИТАННЯ СТАТУСУ “НЕТРАДИЦІЙНИХ” ДІТЕЙ

© Жаровська І., Олійник П., 2019

Проаналізовано статус дітей, які народжені за допомогою новітніх методів репродукції (“нетрадиційних дітей”), зокрема щодо викликів, які пов’язані з їх соціалізацією у суспільній реальності. Доведено, що статус таких дітей тісно пов’язаний із сімейно-правовими відносинами. Характер сім’ї в нашому суспільстві змінювався протягом останніх десятиліть унаслідок значного соціально-економічного поступу. Зростає доступність і спектр послуг медичного подолання безпліддя – це також сприяє зростанню різноманітності сімей. Вказано на проблеми стигматизації “нетрадиційних” дітей, проаналізовано недоліки правового регулювання досліджуваної проблеми в Україні.

Ключові слова: нетрадиційні діти; сурогатне материнство; репродуктивні технології; правове регулювання.

Ірина Жаровська, Павел Олійник

ВОПРОС СТАТУСА “НЕТРАДИЦИОННЫХ” ДЕТЕЙ

Проанализирован статус детей, рожденных с помощью новейших методов репродукции (“нетрадиционных детей”), в частности относительно вызовов, связанных с их социализацией в общественной реальности. Доказано, что статус таких детей тесно связан с семейно-правовыми отношениями. Характер семьи в нашем обществе менялся в течение последних десятилетий в результате значительных социально-экономических изменений. Растет доступность и спектр услуг медицинского преодоления бесплодия – это также способствует увеличению разнообразия семей. Указано на проблемы стигматизации “нетрадиционных” детей, проанализированы недостатки правового регулирования исследуемой проблемы в Украине.

Ключевые слова: нетрадиционные дети; суррогатное материнство; репродуктивные технологии; правовое регулирование.

Iryna Zharovska

Educational-Scientific Institute of Law and Psychology
Lviv Polytechnic National University,
D. Sc. (Law), Associate Professor
irazhar@ukr.net

Pavlo Oliynyk

student 4 years of study
INPP Lviv Polytechnic National University

QUESTIONS OF STATUS OF “NON-REGULAR” CHILDREN

The article analyzes the status of children born with the help of the newest methods of reproduction (“non-traditional children”), in particular concerning the challenges associated with their socialization in social reality. It turns out that the status of such children is closely

linked to family-legal relations. The nature of the family in our society has changed over the past decades as a result of significant socio-economic changes. The availability and range of services for the medical treatment of infertility is increasing, which also contributes to the growth of the diversity of families. The problem of stigmatization of “nontraditional” children is pointed out. The disadvantages of legal regulation of the problem under investigation in Ukraine are analyzed.

Key words: nontraditional children; surrogate motherhood; reproductive technologies; legal regulation.

Постановка проблеми. Розвиток медицини та біотехнологій дає можливість оновити розуміння права на репродукцію, допоміжні репродуктивні технології практично долають світову глобальну проблему безпліддя. Вважаємо, що потрібно додатково зробити акцент на статусі дітей, народжених із використанням новітніх репродуктивних технологій, оскільки це зумовлено нагальною потребою зміни методологічного підґрунтя. Як вказує професор А. Романова, “різне розуміння природи і сутності людини автоматично спричиняє різне розуміння таких фундаментальних природноправових та суспільно-правових феноменів, як мораль, правомірна та праволомна поведінка” [1, с. 308].

Аналіз дослідження проблеми. Сутність трансформації прав у зв’язку з розвитком інформаційного та глобалізаційного соціуму була предметом розгляду цілої когорти науковців. Деякі аспекти сурогатного материнства проаналізовано в працях Я. Марко, Ю. Коренги, Т. Кашперської, Р. Майданика та інших. Проте всі вони тільки опосередковано стосуються прав дітей, що народжені нетрадиційним способом.

Метою статті є аналіз статусу дітей, які народжені за допомогою новітніх методів репродукції (“нетрадиційних дітей”), зокрема щодо викликів, які пов’язані з їх соціалізацією у суспільній реальності.

Виклад основного матеріалу. Нетрадиційні діти – це діти, народжені за допомогою допоміжного розмноження, яке охоплює: (А) внутрішньоматкове запліднення; (В) дарування гамет; (С) донорство ембріонів; (D) запліднення *in vitro* та перенесення ембріонів; і (Е) інтрацитоплазматичну ін’єкцію сперми.

Залежно від особливостей правового забезпечення, розвитку медицини, моральних та релігійних патернів суспільства кількість “нетрадиційних” дітей різниться. В середньому статистика визначає, що їх у межах 2–5 % від всіх живонароджених, але показник щороку зростає. Поки що важко визначити точні цифри через відсутність необхідної медичної аналітики та чіткого моніторингу.

Статус нетрадиційних дітей тісно пов’язаний із сімейно-правовими відносинами. Зазвичай батьки, які використовують РТ, демонструють сильне бажання батьківства, що є хорошим показником для благополуччя їхніх дітей. Доступ до процедур РТ здійснюється непропорційно: більша кількість немолодих пар, оскільки старший вік матерів – поширена причина зниження народжуваності. Соціально старші батьки краще фінансово забезпечені, у них розвиненіші навички життя. Це може бути одним із факторів, який сприятиме позитивнішому стилю виховання. Проте немолодий вік матері може спричинити фізичні наслідки для дитини. Це підвищує ризик розвитку хромосомних аномалій, викиднів і ризик передчасних пологів, низьку вагу новонароджених, що може призвести до значних проблем зі здоров’ям дитини.

Медичні показники такі:

- частота перинатальної смертності “нетрадиційних” дітей більш ніж удвічі перевищує цей показник для звичайних дітей;

- у них вищі шанси на дострокове народження: 27 % порівняно з 7 % в населення загалом. Дострокове народження підвищує ризик виникнення декількох проблем зі здоров’ям: проблем з

диханням, шлунково-кишкових проблем, необхідності інтенсивного моніторингу в перші кілька тижнів життя, порушень зору, неврологічних проблем, зокрема церебрального паралічу;

- підвищений ризик успадкування рідкісних генетичних аномалій, що може призвести до раку ще у дитинстві й безпліддя цих дітей у дорослому віці.

Характер сім'ї в нашому суспільстві змінювався протягом останніх десятиліть у результаті значних соціально-економічних потрясінь. Зростає доступність і спектр послуг медичного подолання безпліддя – це також сприяє збільшенню різноманітності сімей.

Сьогодні можлива така структура сім'ї: обидві особи є біологічними батьками; один біологічний родич (мати або батько); один біологічний батько і небіологічний батько протилежної статі; один біологічний батько і небіологічний батько однієї статі; двох батьків-лесбіянок, у кожного з яких була біологічна дитина; два батьки, жоден з яких не є біологічним батьком, якщо дитина була зачата з використанням як донорської яйцеклітини, так і сперми; або більше від двох батьків (наприклад, пара лесбіянок і біологічний батько).

Авторитетні зарубіжні фахівці довели, що психологічний розвиток дітей у сім'ях, які використовували новітні медичні репродуктивні технології (РТ), не відрізняється від розвитку дітей у “природно задуманих сім'ях”;

- діти, народжені за допомогою репродуктивних технологій, повідомляють про відповідний рівень батьківської дисципліни та контролю [2].

- батьки, які отримали дітей за допомогою РТ, менш авторитарні, ніж батьки природно задуманих дітей, незалежно від того, чи вони біологічно пов'язані з ними, чи ні;

- нижчий рівень батьківської критики, ніж природних чи прийомних дітей.

Крім того, на відміну від цих позитивних сімейних впливів на виховання дитини, виявлено значні негативні впливи, а саме зовнішні впливи на сім'ю, зокрема наслідки стигматизації. Хоча треба зазначити, що суспільство з часом змінюється та стає толерантнішими. Наприклад, за даними опитування, більшість австралійців схвалюють штучне запліднення. Проте 14 % все ще не схвалюють ЕКО навіть для подружніх пар, 62 % проти доступу до РТ самотніх жінок і 69 % – доступу лесбіянок.

Проте все ж стигматизація деяких типів сімей продовжується, що може мати кілька негативних наслідків для дітей. Вони можуть відчувати явні упередження щодо різних типів сімей, які висловлювали політики, релігійні лідери, друзі й навіть родичі, а також ті, що відображені у державній політиці та публічних заявах.

Для таких сімей характерні прояви стигматизації:

- лесбіянки та самотні матері можуть мати труднощі з отриманням консультацій щодо самостійної інсемінації та скринінгу донорської сперми, що може призвести до інфікування матері та дитини, з важкими наслідками для здоров'я;

- батьки, які використовують донорські гамети, інколи не бажають інформувати близьку родину або навіть свою дитину про використання донорської сперми;

- може бути зменшена соціальна підтримка сім'ї, яка має особливе значення;

- вплив на сім'ї одностатевих батьків може призвести до психологічної кризи ідентичності дитини;

- у взаємовідносинах з однолітками такі діти можуть бути скомпрометовані через складний шкільний досвід, інколи ворожість або знущання над їх сімейною структурою або природою зачаття.

Найважливіший фактор правового захисту “нетрадиційних” дітей – це захист їх від рабства, експлуатації та торгівлі людьми. Проблема донині не вирішена повною мірою. Вона полягає в доведеності правової кваліфікації. Відома справа Лаурін Галіндо, який наприкінці 1990-х років купив з метою перепродажу в Камбоджі приблизно 800 бідних дітей за гроші або рис і заробив понад 8 мільйонів доларів, продавши цих дітей американцям. Прийомним батькам зазвичай неправомірно повідомляли, що діти сироти. Галіндо визнав себе винним у змові з метою вчинення шахрайства з візами та відмивання грошей і був засуджений до 18 місяців ув'язнення, але йому пред'являли звинувачення в торгівлі дітьми [3].

Також важливе чітке правове регулювання методу сурогатного материнства, оскільки він є морально найдискусійнішим. Зокрема, у США (штат Гаваї) спеціальна комісія визначила, що потрібно “законодавчо закріплювати, щоб конкретно дозволити сурогатну процедуру, з врахуванням відмінностей між типами сурогатного материнства і того, чи вимагають різні ситуації різних правил. Здоров’я і права жінок, права одностатевих пар, насамперед інтереси дітей і етичні аспекти сурогатного материнства, також є факторами, які необхідно враховувати. Некомерційне сурогатне материнство, в якому жінка погоджується на альтернативні причини для надання допомоги подружжю, яке не може народити дитину, суттєво відрізняється від комерційного сурогатного материнства, коли жінка отримує компенсацію за свої послуги. Платне сурогатне материнство викликає етичні та емоційні занепокоєння щодо можливої систематичної об’єктивації та фінансової експлуатації жінок, що перебувають у невідомому становищі. І крім плати і використання жінки за її здатність носити дитину, генетичне сурогатне материнство також передбачає, що жінка використовує свій власний генетичний матеріал для створення дитини, і якщо це робиться за певну плату, може виявитися, що в результаті дитина є людським товаром для придбання. Крім того, не всі бездітні пари можуть дозволити собі за свій рахунок допоміжне відтворення та наймання сурогатної матері, щоб допомогти їм у створенні своєї сім’ї, і це призводить до того, що сурогатне материнство стане можливим лише для заможних. Всі можливі сценарії, що виникають внаслідок сурогатного материнства, повинні бути розглянуті та оцінені до прийняття законодавства для регулювання сурогатного материнства” [4].

Висновок. В Україні статус нетрадиційних дітей також невизначений. Відсутній комплексний нормативний акт, який регулює всі відносини, що стосуються новітнього методу репродукції. Питання ж рівності “нетрадиційних” дітей взагалі практично не дискутується навіть на науково-юридичному рівні. Деякі автори слушно зауважують, що “необхідний наступний комплекс гарантій: міжнародне визнання статусу рівності дітей, що народжені за допомогою використання методу сурогатного материнства; нормативні гарантії визначення легітимною матір’ю тієї жінки, яка найкраще відповідатиме інтересам дитини; міжнародна правова заборона використання генетичного матеріалу сурогатної матері; національне правове регулювання щодо визначення пріоритету прав батьків на недоторканність приватного життя чи прав щодо забезпечення інформацією дитини про особливості народження” [5, с. 19]. Проте більшість дискусій стосується саме сурогатного материнства, а не усього комплексу проблем репродукції новими медичними засобами та забезпечення рівності та недискримінації дітей.

Тому потребує законодавчого оновлення національний правотворчий підхід. Адже, як вказує Н. Ортинська, “неповнолітні є особливими учасниками суспільного життя, в силу свого фізичного та психічного розвитку дана категорія громадян потребує особливого ставлення до себе з боку держави” [6, с. 142]. Основну увагу варто зосередити на правах та свободах дитини, захисті її від дискримінації через особливості народження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Романова А. С. Сутнісні властивості людини: природно-правовий підхід. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Юридичні науки.* 2015. № 824. С. 307–312.
2. McNair R. Victorian Law Reform Commission Outcomes for Children Born of A.R.T. in a Diverse Range of Families. Department of General Practice The University of Melbourne URL: <https://www.lawreform.vic.gov.au/projects/assisted-reproductive-technology-adoption/outcomes-children-born-art-diverse-range-families>.
3. ABC News. American families are studying the truth about the adopted children of Cambodia. URL: <http://abcnews.go.com/2020/International/story?id=611826&page=1>.
4. State of Hawaii Report on surrogacy and gestational carrier Agreements. Requested by House Concurrent Resolution No. 56, S.D. 1, Regular Session of 2017. URL: <https://ag.hawaii.gov/wp-content/uploads/2017/12/2018-Report-on-Surrogacy-and-Gestational-Carrier-Agreements.pdf>.
5. Матяшовська Р. Ю. *Право та державне управління.* 2018. № 4. С. 16–20.
6. Ортинська Н. В. Деструктивний вплив Інтернету на неповнолітнього. *IT-право: проблеми та перспективи розвитку в*

Україні: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 17 листопада 2017 р.). Львів: Національний університет “Львівська політехніка”, 2017. 318 с.

REFERENCES

1. Romanova A. S. *Sutnisni vlastyosti liudyny: pryrodno-pravovyi pidkhid* [Essential human properties: natural-legal approach]. Visnyk Natsionalnoho universytetu “Lvivska politekhnika”. Yurydychni nauky. 2015. № 824. S. 307–312.
2. McNair R. *Victorian Law Reform Commission Outcomes for Children Born of A.R.T. in a Diverse Range of Families*. Department of General Practice The University of Melbourne. URL: <https://www.lawreform.vic.gov.au/projects/assisted-reproductive-technology-adoption/outcomes-children-born-art-diverse-range-families>.
3. ABC News. *American families are studying the truth about the adopted children of Cambodia*. URL: <http://abcnews.go.com/2020/International/story?id=611826&page=1>.
4. *State of Hawaii Report on surrogacy and gestational carrier Agreements*. Requested by House Concurrent Resolution No. 56, S.D. 1, Regular Session of 2017. URL: <https://ag.hawaii.gov/wp-content/uploads/2017/12/2018-Report-on-Surrogacy-and-Gestational-Carrier-Agreements.pdf>.
5. Matiashovska R. Yu. *Pravo ta derzhavne upravlinnia* [Law and public administration]. 2018. № 4. S. 16–20.
6. Ortynska N. V. *Dystruktyvnyi vplyv Internetu na nepovnolitnoho* [Constructive Impact of Internet on Minor]. IT-pravo: problemy ta perspektyvy rozvytku v Ukraini : zbirnyk materialiv II Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Lviv, 17 lystopada 2017 r.). Lviv : NU “Lvivska politekhnika”, 2017. 318 s.

Дата надходження: 27.02.2019 р.